

Конституційний Суд України

Національна доповідь «Конституційне правосуддя: функції та відносини з іншими публічними органами державної влади»

I. Конституційний Суд у відносинах з парламентом та урядом

1. Роль парламенту (або в деяких випадках уряду) в процедурі призначення суддів Конституційного Суду України. Чи може суддя Конституційного Суду бути відкликаний після призначення органом, який його призначив? Якими є підстави / причини такого відкликання?

Єдиний орган законодавчої влади в Україні – Верховна Рада України (парламент) призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України (шість суддів) (статті 85.1.26, 148.2 Конституції України, стаття 5 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Відповідно до статті 126.1 Конституції України незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. У Рішенні від 1 грудня 2004 року № 1-рп/2004 (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) Конституційний Суд України наголосив, що *незалежність суддів забезпечується насамперед особливим порядком їх обрання або призначення на посаду та звільнення з посади.*

Суддя Конституційного Суду України може бути звільнений лише з підстав, визначених статтею 126.5 Конституції України. До цих підстав звільнення суддя з посади органом, що його обрав або призначив, віднесено: закінчення строку, на який обрано чи призначено суддю; досягнення суддею шістдесяти п'яти років; неможливість виконання повноважень судді за станом здоров'я; порушення суддею вимог щодо несумісності; порушення суддею присяги; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді; припинення громадянства судді; визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим; подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням. Повноваження судді припиняються у разі його смерті. Конституція не передбачає такої підстави звільнення судді Конституційного Суду України як відкликання.

2. До якої міри конституційний суд є фінансово автономним в питаннях складання та розпорядження власним бюджетом.

Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів; у Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів (стаття 130.1 Конституції України). Конституційний Суд України у Рішенні від 11 березня 2010 року № 7-рп/2010 (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) вказав, що *у законі про Державний бюджет України на відповідний рік мають бути*

передбачені окремими рядками щорічні видатки на утримання кожного суду всіх юрисдикцій і рівнів (абзац шостий пункту 3.3.мотивувальної частини).

У розвиток статті 130 Конституції України стаття 31 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначає, що фінансування Конституційного Суду України передбачається в Державному бюджеті України окремим рядком.

Пропозиції щодо обсягу фінансування Конституційного Суду України і проект відповідного кошторису подаються Головою Конституційного Суду України до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України при складанні проекту Державного бюджету України на кожний наступний рік.

Бюджетний процес починається зі складання проекту бюджету Конституційного Суду України на наступний рік.

Відповідно до чинного законодавства та Регламенту Конституційного Суду України проект бюджету Суду на наступний рік складається його Секретаріатом, проходить експертизу у Постійній комісії з питань бюджету і кадрів. Потім Голова Конституційного Суду України інформує про стан підготовки пропозицій щодо обсягу фінансування Конституційного Суду України для направлення до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України при складанні проекту Державного бюджету України, а також подає на затвердження Конституційного Суду України проект кошторису витрат на кожний наступний рік (абзаци другий та третій пункту 1 § 2 Регламенту Конституційного Суду України). Конституційний Суд України на своїх засіданнях розглядає пропозиції щодо обсягу фінансування Конституційного Суду України, затверджує проект кошторису на кожний фінансовий рік, а також заслуховує інформацію Голови Конституційного Суду України про використання бюджетних асигнувань (абзаци сьомий та дев'ятий пункту 1 § 7 Регламенту Конституційного Суду України).

Проект бюджету Конституційного Суду України подається його Головою до Кабінету Міністрів України (уряду) та Верховної Ради України (парламенту). Подані пропозиції можуть бути обговорені та уточнені у Міністерстві фінансів України, Кабінеті Міністрів України, на бюджетних слуханнях у комітетах Верховної Ради України за участю Голови Конституційного Суду України, його заступників, керівних працівників Секретаріату.

Як передбачено статтею 21 Закону України «Про Конституційний Суд України», Голова Суду в межах виділених бюджетних коштів самостійно розпоряджається цими коштами відповідно до затвердженого Конституційним Судом кошторису, який визначає основні напрями витрачання коштів відповідно до потреб суду.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 24 червня 1999 року № 6-рп/99 (справа про фінансування судів) *видатки Державного бюджету України на утримання судової влади захищені безпосередньо Конституцією України і не можуть бути скорочені органами законодавчої або виконавчої влади нижче того рівня, який забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя згідно із законом.*

Конституція України визначила механізм захищеності фінансування судової влади, який є обов'язковим як для Верховної Ради України, до повноважень якої належить затвердження Державного бюджету України, внесення до нього змін та контроль за його виконанням (пункт 4 частини першої статті 85), так і для Кабінету Міністрів України, який забезпечує виконання бюджету (пункт 6 статті 116) (абзаци сьомий та восьмий пункту 2 мотивувальної частини).

3. Чи є це сталою практикою або чи є можливим, щоб парламент вносив зміни до закон про організацію та діяльність конституційного суду без консультації з самим судом?

Відповідно до статей 75 та 85.1.3 Конституції України прийняття законів належить до виключної компетенції Верховної Ради України (парламенту).

За статтею 89 Конституції України для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до її повноважень, виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України Верховна Рада України створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України. Відповідні консультації з Конституційним Судом України щодо змін до закону про його діяльність можуть бути проведені під час підготовки відповідного законопроекту у профільному комітеті парламенту. Практика таких консультацій, однак, є дуже обмеженою, оскільки прийнятий закон потенційно може стати предметом конституційного контролю.

4. Чи наділений конституційний суд повноваженнями контролю конституційності регламенту парламенту та, відповідно, уряду?

До повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність Конституції України, зокрема, законів (стаття 150 Конституції України). Відповідно до статей 83.5, 92.1.21 Конституції України, положень Рішень Конституційного Суду України від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008 (справа про Регламент Верховної Ради України), від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2008 (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) *Регламент, який унормовує організацію і діяльність Верховної Ради України, має прийматися виключно як закон України і за встановленою статтями 84, 93, 94 Конституції України процедурою його розгляду, ухвалення і набрання чинності. Чинний Регламент Верховної Ради України був затверджений Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI.*

Тобто, Конституційний Суд України наділений повноваженнями контролю конституційності Регламенту парламенту як закону України.

Відповідно до статті 117.1 Кабінет Міністрів України (уряд) в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання.

Одним з повноважень Конституційного Суду України є вирішення питань про відповідність Конституції України актів Кабінету Міністрів України.

Регламент Кабінету Міністрів України, який визначає порядок проведення засідань Кабінету Міністрів України, підготовки та прийняття рішень, інші процедурні питання його діяльності (стаття 4.3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»), був затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950.

Таким чином, Конституційний Суд України наділений повноваженнями контролю конституційності Регламенту Кабінету Міністрів України (уряду).

5. Контроль конституційності: визначте типи / категорії правових актів, щодо яких такий контроль здійснюється.

Згідно зі статтею 150.1 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Аналіз приписів названої норми свідчить, що предметом конституційного контролю залежно від ієрархії актів є такі категорії актів:

- 1) закони;
- 2) підзаконні акти, а саме:
 - правові акти Верховної Ради України (постанови, декларації тощо) в тому числі *нормативні акти Президії Верховної Ради України, що впливає з особливого статусу Президії Верховної Ради України в системі органів державної влади України до 14 лютого 1992 року* (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 23 червня 1997 року № 2-зп). *Ознаками нормативності правових актів є невизначеність дії в часі та неодноразовість їх застосування* (абзац перший пункту 6 мотивувальної частини Рішення від 27 грудня 2001 року № 20-рп/2001);
 - акти Президента України укази та розпорядження *«до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань щодо конституційності правових актів Верховної Ради України та Президента України незалежно від того, мають вони нормативно-правовий чи індивідуально-правовий характер»* (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 27 березня 2002 року № 7-рп/2002);
 - акти Кабінету Міністрів України (постанови і розпорядження);
 - правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, зокрема *Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень приймає рішення та постанови, а отже, використанням терміну «закон Автономної Республіки Крим» як форми нормативно-правового акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим вона перевищила свої повноваження* (абзац перший пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 25 березня 1998 року № 4-рп/1998 та Рішення від

02 червня 1998 року № 7-рп/1998);

Крім того, розгляду Конституційним Судом України підлягають нормативно-правові акти вищевказаних органів, які формально втратили чинність, однак породили правовідносини, що існують на час розгляду справи. Це випливає з положень статті 58 Конституції про незворотність дії законів та інших нормативно-правових актів у часі, яка полягає в тому, що дія законів поширюється тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності (абзац перший пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 13 травня 1997 року № 1-зп) і не поширюється на правовідносини, які виникли і закінчилися до набуття такої чинності (абзац перший пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 5 квітня 2001 року № 3-рп/2001).

Не підпадають під юрисдикцію Конституційного Суду України: *правові акти Верховної Ради України регламентарного характеру* (Ухвала Конституційного Суду України від 28 лютого 2001 року № 1-у), *правові акти, які не породжують певних правових наслідків і не зумовлюють виникнення будь-яких правовідносин* (Ухвала від 12 січня 2000 року № 11-у), *правові акти, які не входять до переліку в пункті 1 частини першої статті 150 Конституції* (Ухвала від 13 липня 2000 року № 49-у та Ухвала від 11 вересня 2003 року № 41-у), *правові акти, втрата чинності якими зумовлена припиненням правовідносин, що виникли в результаті їх дії* (Рішення Конституційного Суду України від 14 листопада 2001 року № 15-рп).

б. а) парламент або в деяких випадках уряд без затримки вносить зміни до закону (або іншого акту, визнаного неконституційним) з метою його приведення у відповідність до Конституції України після рішення конституційного суду. У такому випадку, яким є термін для внесення таких змін? Чи існує також спеціальна процедура для цього? Якщо ні, надайте альтернативу, яка існує у Вашій країні. Надайте приклади.

Відповідно до статті 150.2 Конституції України рішення Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Стаття 152.2 Конституції України встановила, що закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

За правовою позицією Конституційного Суду України, висловленою у Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України), положення статті 150.2 Конституції України щодо виконання рішень Конституційного Суду України необхідно розуміти так, що «закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані за цими рішеннями неконституційними, не підлягають застосуванню як такі, що відповідно до статті 152.2 Конституції України втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність» (абзац четвертий пункту 4 мотивувальної частини).

Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» копії рішень і висновків Конституційного Суду України надсилаються наступного робочого дня після їх офіційного оприлюднення суб'єкту права на конституційне подання чи конституційне звернення, з ініціативи якого розглядалася справа, до Міністерства юстиції України, а також до органу влади, що прийняв правовий акт, який був предметом розгляду в Конституційному Суді України (стаття 70. 1 Закону).

У разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку (стаття 70.2 Закону).

Визнання правової норми неконституційною має наслідком не лише втрату нею чинності. Це потребує від органу, який прийняв неконституційний акт (здебільшого - Верховної Ради України), вжиття заходів щодо заповнення прогалини в законодавстві, яка з'явилася, навіть якщо про це безпосередньо не зазначено в рішенні. Те саме парламент зобов'язаний вчинити й у випадках, коли наявність законодавчої прогалини встановлено під час розгляду справи про офіційне тлумачення, коли Суд звертає на це увагу.

Наприклад, в Рішенні від 23 грудня 1997 року № 7-зп (справа про Рахункову палату), яким Конституційний Суд України визнав неконституційними низку положень Закону України «Про Рахункову палату», він поклав обов'язки щодо забезпечення виконання цього Рішення на Верховну Раду України і Президента України. Також в Рішенні від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 (справа про звільнення судді з адміністративної посади) Конституційний Суд України рекомендував парламенту невідкладно в законодавчому порядку врегулювати питання призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади. В Рішенні від 12 червня 2007 року № 2-рп/2007 (справа про утворення політичних партій в Україні) Конституційний Суд України звернув увагу на необхідність приведення положень закону «Про політичні партії в Україні» у відповідність до Кодексу адміністративного судочинства. В іншому Рішенні від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян) Конституційний Суд України зазначив: «Звернути увагу Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України на необхідність додержання положень статей 1, 3, 6, 8, 19, 22, 95, 96 Конституції України, статей 4, 27, частини другої статті 38 Бюджетного кодексу України при підготовці, прийнятті та введенні в дію закону про Державний бюджет України». В Рішенні від 16 квітня 2008 року № 6-рп/2008 (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) Конституційний Суд України наголосив на необхідності приведення існуючого законодавства України з питань проведення референдумів у відповідність до чинної Конституції.

Також, відповідно до статті 70.3 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України має право зажадати від органів,

зазначених у цій статті, письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку Конституційного Суду України.

б) наведіть умови, за яких парламент може визнати недійсним рішення конституційного суду.

Відповідно до положень статей 6.2 та 19.2 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України, вони зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Конституція України не відносить до повноважень Верховної Ради України визнання недійсними рішень Конституційного Суду України.

Відповідно до статті 150.2 Конституції України рішення Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

7. Чи існують які-небудь інституалізовані механізми співпраці між конституційним судом та іншими органами? Якщо так, якою є природа цих контактів/які функції та повноваження здійснюються з обох сторін.

Конституційний Суд України співпрацює з багатьма органами державної влади. Така співпраця полягає в реалізації пов'язаних повноважень, передбачених Конституцією та законами України, а також окремих повноважень кожного органу державної влади. Варто зазначити про окремі елементи співпраці з парламентом (Верховною Радою України), главою держави (Президентом України), урядом (Кабінетом Міністрів України), органами судової влади (судами, Верховним Судом України), іншими органами державної влади.

I. Співпраця між Конституційним Судом України та Верховною Радою України

Співпраця з Верховною Радою України здійснюється у двох головних напрямках: співпраця з Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні та співпраця з народними депутатами як суб'єктами конституційних подань до Конституційного Суду України з питань конституційності та офіційного тлумачення.

1. Відповідно до статей 85.1.26, 148.2 Конституції України, статті 5 Закону України «Про Конституційний Суд України» Верховна Рада України призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України (шість суддів).

2. На засіданні Верховної Ради України, яке проводиться за участю Президента України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України або осіб, які виконують їх повноваження, суддя Конституційного Суду України складає присягу (стаття 17.2 Закону України «Про Конституційний Суд України», стаття 217 Регламенту Верховної Ради України).

3. Верховна Рада України є суб'єктом права на конституційне подання щодо:

відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України (стаття 159 Конституції України, статті 13, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України (стаття 85.1.28 Конституції України, статті 13, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

4. Верховна Рада України також є суб'єктом права на конституційне подання щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту (статті 111, 151 Конституції України, статті 13, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Надання Верховною Радою України такого висновку є обов'язковою складовою процедури імпічменту.

Участь Конституційного Суду України у цій процедурі спрямована на забезпечення конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент.

З метою створення передумов для прийняття Конституційним Судом України зазначеного висновку, на засідання спеціальної тимчасової слідчої комісії, яке пов'язане з проведенням нею розслідування, запрошуються як спостерігачі судді Конституційного Суду України (не більше трьох осіб) (стаття 175 Регламенту). При цьому за їх зверненням їм надається слово на засіданні спеціальної тимчасової слідчої комісії для зауважень щодо порушень конституційної процедури розслідування.

Після отримання відповідного висновку Конституційного Суду України він невідкладно оголошується головоючим на найближчому пленарному засіданні Верховної Ради України і надається народним депутатам (стаття 186 Регламенту Верховної Ради України).

5. Верховна Рада України затверджує Державний бюджет України (стаття 85.1.4 Конституції України), у якому передбачається фінансування Конституційного Суду України (стаття 31 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

6. Не менш як 45 народних депутатів України є суб'єктом права на конституційне подання щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (стаття 150 Конституції України, статті 13, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Станом на 12 липня 2010 року Конституційний Суд України прийняв рішення у 105 справах за конституційними поданнями народних депутатів України та надав висновки у 19 справах за зверненням Верховної Ради України.

II. Співпраця між Конституційним Судом України та Президентом України

1. Відповідно до 106.1.22, 148.2 Конституції, статті 5 Закону України «Про Конституційний Суд України» Президент України призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України (шість суддів). Крім того, на засіданні Верховної Ради України, яке проводиться за участю Президента України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України або осіб, які виконують їх повноваження, суддя Конституційного Суду України складає присягу (стаття 17.2 Закону України «Про Конституційний Суд України», стаття 217 Регламенту Верховної Ради України).

2. Президент України є суб'єктом права на конституційне подання з питань:

- конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (стаття 150 Конституції України, статті 13, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

- відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість (стаття 151 Конституції України, статті 41, 87 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

- офіційного тлумачення Конституції та законів України (стаття 150 Конституції України, статті 13, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Станом на 12. липня 2010 року Конституційний Суд України прийняв рішення у 49 справах за конституційними поданнями Президента України.

3. Статтею 104 Конституції України передбачено, що Голова Конституційного Суду України приводить до присяги новообраного Президента України.

Порядок складення присяги визначено Регламентом Верховної Ради України, затвердженого Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI.

За цим Регламентом складення новообраним Президентом України присяги Українському народові є обов'язковою умовою його вступу на пост Президента України (стаття 163).

Відповідно до статті 164 Регламенту складення присяги новообраним Президентом України здійснюється на урочистому засіданні Верховної Ради України, яке проводиться в залі засідань Верховної Ради України, якщо Верховною Радою України не прийнято іншого рішення.

Обов'язки Голови Верховної Ради України (або його Першого заступника чи заступника) (стаття 166 Регламенту):

- відкриття урочистого засідання Верховної Ради України;
- надання слова Голові Центральної виборчої комісії (у разі його відсутності - заступнику Голови Центральної виборчої комісії) для оголошення результатів виборів Президента України;

запрошення Голови Конституційного Суду України до трибуни для надання йому слова для приведення новообраного Президента України до присяги.

Обов'язки Голови Конституційного Суду України (стаття 166 Регламенту):

- повідомити про виконання новообраним Президентом України всіх конституційних вимог щодо несумісності з посадою Президента України та відсутності інших обставин, що унеможливають складення ним присяги;

- запросити до трибуни новообраного Президента України;

- вручення Президентіві України тексту присяги Українському народові;

- після складення новообраним Президентом України присяги оголосити про те, що новообраний Президент України склав присягу Українському народові відповідно до статті 104 Конституції України і вступив на пост Президента України;

- передати головуючому на урочистому засіданні Верховної Ради України текст присяги Українському народові, підписаний новообраним Президентом України.

III. Співпраця між Конституційним Судом України та Кабінетом Міністрів України

1. Відповідно до положень статті 116.6 Конституції України Кабінет Міністрів України розробляє проект закону про Державний бюджет України. В свою чергу, затверджений на засіданні проект бюджету Конституційного Суду України подається його Головою до Кабінету Міністрів України. До внесення проекту закону про Державний бюджет України на розгляд Верховної Ради України, як правило, здійснюється уточнення та доопрацювання окремих положень проекту у Міністерстві фінансів України, Кабінеті Міністрів України, на бюджетних слуханнях у комітетах Верховної Ради України, за участю Голови Конституційного Суду України, його заступників, керівних працівників апарату.

2. Кабінет Міністрів України є суб'єктом права на конституційне подання щодо:

- відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість (стаття 151 Конституції України, статті 41, 87 Закону України «Про Конституційний Суд України», стаття 38 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»);

- офіційного тлумачення Конституції та законів України (стаття 150 Конституції України, статті 13, 41 Закону України "Про Конституційний Суд України, стаття 36 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»);

Станом на 12. липня 2010 року Конституційний Суд України прийняв рішення у 3 справах за конституційними поданнями Кабінету Міністрів України.

IV. Співпраця між Конституційним Судом України та Верховною Радою Автономної Республіки Крим

Верховна Рада Автономної Республіки Крим є суб'єктом права на конституційне подання щодо:

- конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (стаття 150 Конституції України, статті 13, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

- офіційного тлумачення Конституції офіційного тлумачення Конституції та законів України (стаття 150 Конституції України, статті 13, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України», стаття 19 Конституції Автономної Республіки Крим, затвердженої Законом України від 23 грудня 1998 року № 350-XIV).

Станом на 12. липня 2010 року Конституційний Суд України прийняв рішення у 3 справах за конституційними поданнями Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

V. Співпраця між Конституційним Судом України та Верховним Судом України, органами суддівського самоврядування.

1. З'їзд суддів України призначає шість суддів Конституційного Суду України, звільняє їх з посад (стаття 148.2 Конституції України, стаття 8 Закону «Про Конституційний Суд України», стаття 123.2.3 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»). Крім того, на засіданні Верховної Ради України, яке проводиться за участю Президента України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України або осіб, які виконують їх повноваження, суддя Конституційного Суду України складає присягу (стаття 17.2 Закону України «Про Конституційний Суд України», стаття 217 Регламенту Верховної Ради України).

2. Верховний Суд України звертається до Конституційного Суду України у випадках виникнення у судів загальної юрисдикції при здійсненні ними правосуддя сумнівів щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (стаття 150 Конституції України, статті 13, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України», пп. 4 пункту 2 статті 38 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»), а також є суб'єктом права на конституційне подання щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України (стаття 150 Конституції України, статті 13, 41 Закону України "Про Конституційний Суд України).

Станом на 12. липня 2010 року Конституційний Суд України прийняв рішення у 15 справах за конституційними поданнями Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів.

VI. Співпраця між Конституційним Судом України та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

Органи державної влади (крім вищезазначених), органи місцевого самоврядування можуть звертатися до Конституційного Суду України з питань офіційного тлумачення Конституції та законів України (стаття 150 Конституції України, статті 13, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Станом на 12. липня 2010 року Конституційний Суд України прийняв рішення у 31 справі за конституційними поданнями інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

VII. Співпраця між Конституційним Судом України та іншими органами влади у зв'язку з підготовкою справ до розгляду

Суддя Конституційного Суду України у зв'язку з попередньою підготовкою питань для їх розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України, Конституційним Судом України має право витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, суддів, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій та інших об'єднань громадян, окремих громадян необхідні документи, матеріали та іншу інформацію з питань, що готуються до розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України, Конституційним Судом України (стаття 19 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Для забезпечення повноти розгляду справи Конституційним Судом України колегія суддів Конституційного Суду України під час підготовки справи, Конституційний Суд України в процесі провадження у справі мають право витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, суддів, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій та інших об'єднань громадян і окремих громадян необхідні документи, матеріали та інші відомості, що стосуються справи (стаття 54 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

II. Вирішення Конституційним Судом правових конфліктів органічного характеру

1. Якими є характерні риси змісту органічних спорів (правові спори конституційної природи між публічними органами державної влади)?

Відповідно до положень статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Згідно зі статтею 19.2 Основного Закону органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Конституцією та законами України суб'єкти державно-владних повноважень наділяються відповідними повноваженнями.

Реалізація повноважень органу публічної влади може здійснюватися, зокрема, шляхом видання у межах його компетенції нормативно-правових актів. Наприклад, Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти (стаття 91 Конституції), Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України (стаття 106.3 Конституції);

Під час здійснення повноважень між органами державної влади можуть виникати спори. Вирішення таких спорів віднесено до компетенції Конституційного Суду України (статті 147.1, 150 Конституції).

Слід виділити такі риси названих спорів:

- їх суб'єктами є виключно органи державної влади, визначені у статті 150 Конституції України (Президент України; не менш як сорок п'ять народних депутатів України; Верховний Суд України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Верховна Рада Автономної Республіки Крим);

- ці спори пов'язані із реалізацією органами державної влади своїх повноважень через видання відповідних актів;

- предметом таких спорів є визначення змісту повноважень органів влади шляхом встановлення відповідності Конституції України або тлумачення актів органів державної влади, що закріплюють ці повноваження;

- акти органів державної влади можуть бути визнані неконституційними, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

2. Чи має конституційний суд повноваження розв'язувати такі спори?

Так, Конституційний Суд України наділений повноваженнями розв'язувати правові спори конституційної природи між публічними органами державної влади, зокрема в межах вирішення питань про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і надання офіційного тлумачення Конституції України та законів України (стаття 147.2 Конституції України).

Статтею 73 Закону України «Про Конституційний Суд України» встановлено, що Конституційний Суд України приймає рішення щодо конституційності актів законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Відповідно до статті 73.2 Закону України «Про Конституційний Суд України», у разі якщо

ці акти або їх окремі положення визнаються такими, що не відповідають Конституції України (неконституційними), вони оголошуються нечинними і втрачають чинність від дня прийняття Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

3. Які публічні органи державної влади можуть брати участь у таких спорах?

Питання щодо конституційності відповідних актів розглядаються за конституційними поданнями: Президента України; не менш як сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим (стаття 150 Конституції України).

Конституційний Суд обов'язково залучає до участі в провадженні у справі представників органів влади, акти яких оспорується за конституційним поданням щодо їх конституційності (стаття 72 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

4. Правові акти, факти або дії, які можуть дати підстави для таких спорів: чи відносяться вони тільки до спорів щодо компетенції або вони також включають випадки, коли публічний орган державної влади оскаржує конституційність акту, прийнятого іншим органом? Чи приймав конституційний суд рішення щодо таких спорів? Надайте приклади.

Особливістю в даному випадку є те, що спори щодо компетенції, так чи інакше, презентуються через оскарження повноважним суб'єктом конституційності акту, прийнятого державним органом, або вимогою відповідного офіційного тлумаченням (зазвичай в системному зв'язку з положеннями Конституції).

Главою 10 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначено особливості провадження у справах щодо конституційності правових актів, що викликають спір стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

Відповідно до статті 75 вищевказаного Закону підставою для конституційного подання є наявність спору стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, якщо один із суб'єктів права на конституційне подання вважає, що відповідні правові акти Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, якими встановлено повноваження зазначених органів, не відповідають Конституції України.

Згідно зі статтею 152 Конституції України закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Отже, Конституційний Суд України розглядає спори конституційної природи між публічними органами державної влади, визначеними статтею 150 Конституції України, в частині вирішення питань про конституційність актів цих органів, що включає в себе як спори щодо компетенції, так і пов'язані із конституційністю відповідного акта.

Наприклад:

1) Рішенням від 29 вересня 2009 року № 22-рп/2009 (справа про відчуження майна державних вугледобувних підприємств) Конституційний Суд України визнав неконституційними низку положень постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання кризовим явищам у вугільній промисловості» від 2 квітня 2009 року № 430, оскільки Уряд, видавши таку постанову, вийшов за межі своїх повноважень.

2) Рішенням від 3 лютого 2009 року № 4-рп/2009 (справа стосовно повноважень органів влади Автономної Республіки Крим щодо здійснення державного архітектурно-будівельного контролю) Конституційний Суд України визнав конституційними положення низки законів та Декрету Кабінету Міністрів України „Про державне мито“;

3) Рішенням від 17 квітня 2003 року № 9-рп/2003 (справа про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим) Конституційний Суд України визнав неконституційним норми частини сьомої статті 3 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим», якими у супереч Конституції України запроваджено обмеження щодо реалізації певними категоріями громадян права балотуватися на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

5. Хто має повноваження ініціювати провадження в конституційному суді для прийняття рішення щодо таких спорів?

Ініціатором конституційного провадження (суб'єктами права на конституційне подання) щодо зазначених спорів може виступити Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

6. Яка процедура застосовується щодо вирішення таких спорів?

До особливостей провадження у таких справах слід віднести наступне:

а) Конституційний Суд України обов'язково залучає до участі в провадженні у справі представників органів влади, акти яких оспоруються за конституційним поданням щодо їх конституційності (стаття 72 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

б) кожен з перелічених вище суб'єктів права на конституційне подання може звернутись до Конституційного Суду України з конституційним поданням стосовно вказаного питання на будь-якій стадії конституційного провадження, якщо він вважає, що рішення Конституційного Суду України у справі може вплинути на обсяг їх повноважень (стаття 76 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

в) у резолютивній частині рішення Конституційного Суду України дається висновок щодо конституційності правового акта, яким встановлено повноваження конституційних органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування (стаття 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

7. Які альтернативи має конституційний суд при прийнятті рішення? Надайте приклади.

а) Визнати втручання одного органу державної влади у сферу виключної компетенції іншого, відсутність у органу повноважень, які були оскаржені, а нормативний акт, виданий цим органом – неконституційним. Наприклад, в Рішенні від 8 вересня 2009 року № 19-рп/2009 у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 10 постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян», встановивши наявність спору щодо повноважень Кабінету Міністрів України, Конституційний Суд України зауважив, що «*відповідно до Конституції України основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення визначаються виключно законами України (стаття 92.1.6). Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» умови, норми та порядок пенсійного забезпечення передбачаються законами про пенсійне забезпечення; порядок визначення розмірів пенсійних виплат встановлюється лише цим Законом. Положення вказаного Закону не містять обмежень максимального розміру пенсій. Кабінет Міністрів України повноважний вживати заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, забезпечувати проведення політики, зокрема, у сфері соціального захисту (статті 116.2, 116.3 Основного Закону України). Зазначене свідчить, що Кабінет Міністрів України не наділений повноваженнями щодо встановлення розмірів пенсій. Таким чином, закріплюючи у пункті 10 Постанови граничні розміри пенсійного забезпечення для окремих категорій громадян, Кабінет Міністрів України втрутився у сферу виключної компетенції законодавця всупереч положенням частини другої статей 6.2, 8.2, 19.2, 85.1.3, 92.1.6 Конституції України» (пункт 3.2 мотивувальної частини).*

б) Підтвердити повноваження державного органу, визнавши конституційними положення нормативного акту, яким такі повноваження були закріплені, або акту, який був виданий таким органом в процесі реалізації повноважень, які були оскаржені. Прикладом може слугувати Рішення Конституційного Суду України від 21 травня 2002 року №

9-рп/2002. Підставою для розгляду цієї справи була наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» в частині визначення статусу Вищої ради юстиції, зокрема її повноважень щодо призначення (обрання) на посаду і звільнення з посади суддів, а також щодо дисциплінарної відповідальності суддів і прокурорів.

Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), окремі положення Закону України «Про Вищу раду юстиції» (статті 1.2, 1.4, 18.1.8, 31.1, 32.1, 33.2.2, 37.2.2, 48, речення друге статті 25.1).

Водночас, КСУ визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), наступні положення Закону України «Про Вищу раду юстиції»: статті 30.1.1, 30.1.2, 37.3, 38.

8. Шляхи та засоби виконання рішень конституційного суду: заходи, яких вживають відповідні органи після його прийняття. Надайте приклади.

Коли йдеться про визнання нормативного акту таким, що не відповідає Конституції (є неконституційним), як правило, жодних дій з боку органу, який його видав, не здійснюється. Адже неконституційний акт втрачає чинність від дня прийняття Конституційним Судом України рішення про неконституційність акту (стаття 152.2 Конституції України, стаття 73.2 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Проте виникає прогалина в законодавчому (нормативному) регулюванні, що має бути усунена відповідним органом. Тобто нормотворчий орган приймає новий акт, вносить зміни до чинного (в частині, що є конституційною), скасовує акт взагалі. Така процедура повинна бути узгоджена з рішенням Конституційного Суду України, щоб уникнути повторного прийняття положень, які можуть бути визнані не конституційними. При цьому необхідно дотримуватися як матеріальної, так і процесуальної конституційності при прийнятті (внесенні змін, скасуванні) актів.

Прикладом того, яким чином може бути виконане рішення Конституційного Суду України, слугує Рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року №11-рп/99 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару). Згідно з цим Рішенням положення статті 24 Загальної частини та положення санкцій статей Особливої частини Кримінального кодексу України, які передбачають смертну кару як вид покарання, були визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), а Верховна Рада України мала привести Кримінальний кодекс України у відповідність з цим Рішенням Конституційного Суду України. Як наслідок, Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального

та Виправно-трудового кодексів України», на підставі якого стаття 24 (Виняткова міра покарання — смертна кара) Кримінального кодексу України, в редакції, яка діяла на той час, була виключена.

Іншим прикладом може слугувати виконання Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 у справі про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України. Цим рішенням були визнані неконституційними положення статті 2.6 (в частині визначення перебування на консульському обліку громадян України умовою реалізації права обирати на виборах Президента України), статей 23.6, 24.9 (в частині вимоги до кандидата у члени окружної, дільничної виборчої комісії проживати у межах відповідного територіального округу або міста, на території якого розташований цей округ), статей 84.7, 99.4, 99.6 Закону України «Про вибори Президента України»; положення статей 109.1.4, 117.6, другого речення статті 172.4, статті 176.12 Кодексу адміністративного судочинства України. На виконання зазначеного рішення Конституційного Суду України Верховна Рада України не приймала закону, яким мали б бути внесені зміни до зазначених вище положень Закону України «Про вибори Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України. Натомість, положення вказаних вище закону та Кодексу залишаються чинними за виключенням тих частин положень, які були визнані неконституційними.

В свою чергу, рішення щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України виконуються шляхом дотримання наданого тлумачення з метою однозначного його застосування як в законодавстві, так і в судовій практиці. Зокрема, неодноразово Верховний Суд України в Постановах Пленуму звертав увагу судів на дотримання положень актів Конституційного Суду України (наприклад, Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції»).

III. Виконання рішень конституційного суду.

1. Рішення конституційного суду :

а) є остаточними (стаття 150.3 Конституції України; стаття 63.4 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

б) не підлягають оскарженню (статті 65.1.9, 66.1.8 Закону України «Про Конституційний Суд України»);

в) є обов'язковими *erga omnes*.

2. З моменту публікації рішення в офіційному виданні правовий акт, визнаний неконституційним:

г) втрачає чинність від дня прийняття Конституційним Судом України рішення про неконституційність акту (стаття 152.2 Конституції України, стаття 73.2 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

3. Після прийняття рішення конституційним судом про неконституційність яким чином воно є обов'язковим для суду, що звертався з поданням, та для інших судів?

Відповідно до статті 74 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України може вказати на преюдиціальність свого рішення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії неконституційного акта. Водночас варто зауважити, що Конституційний Суд України не часто застосовує згадану норму в своїх рішеннях. Також, преюдиціальний характер актів Конституційного Суду України впливає зі статті 362 Цивільного процесуального кодексу України, відповідно до якої встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, є підставою перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, якщо рішення суду ще не виконане

4. Чи є звичайною практикою, що законодавчий орган виконує у визначений термін конституційний обов'язок усунути неконституційні аспекти, які могли бути винайдені в результаті контролю *a priori* або *a posteriori*?

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 9 червня 1998 року № 8-рп/1998 у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 158 та статті 159 Конституції України (справа щодо внесення змін до Конституції України) «юрисдикція Конституційного Суду України поширюється на вирішення питань, передбачених як статтею 150 Конституції України (відповідність Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, офіційне тлумачення Конституції України та законів України), так і деякими іншими статтями Конституції України, зокрема статтею 159 (відповідність вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроекту про внесення змін до Конституції України). Причому, якщо в першому випадку має місце так званий наступний конституційний контроль з боку Конституційного Суду України, тобто перевірка ним конституційності чинних правових актів, то у другому випадку Конституційний Суд України застосовує попередній (превентивний) конституційний контроль.

Звернення до Конституційного Суду України з метою перевірки відповідності законопроектів про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим для Верховної Ради України (частина перша статті 147 і стаття 159 Конституції України). Положення статей 157 та 158 Конституції України містять імператив, яким заборонено вносити зміни до Конституції України всупереч

умовам, наведеним у цих статтях.

Здійснюючи превентивний конституційний контроль щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроектів про внесення змін до Конституції України, Конституційний Суд України не обмежує повноважень Верховної Ради України вносити зміни до Основного Закону, а лише забезпечує конституційність їх реалізації Верховною Радою України, що є однією з основних гарантій стабільності Конституції України.

Розбіжності між названими видами конституційного контролю мають також різні форми актів, які приймаються Конституційним Судом України за результатами конституційного провадження: результати наступного конституційного контролю, передбаченого статтею 150 Конституції України, мають форму рішення, а превентивного контролю, передбаченого статтею 159 Конституції України, - форму висновку Конституційного Суду України. Незважаючи на відмінності за формою, рішення і висновки Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання. Це впливає з частини третьої статті 124 Конституції України, відповідно до якої судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції, а також з частини п'ятої цієї статті, згідно з якою всі судові рішення, незалежно від їх конкретних форм, що ухвалюються судами іменем України, є обов'язковими до виконання на всій території України. Отже, прийняття судового рішення у формі висновку Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання.

Саме так вирішено це питання в Законі України "Про Конституційний Суд України", в якому закріплено положення, що рішення і висновки Конституційного Суду України рівною мірою є обов'язковими до виконання (стаття 69). Висновок Конституційного Суду України матиме значення гарантії додержання встановленого порядку внесення змін до Конституції України та стабільності Конституції України тільки за умови його обов'язковості для Верховної Ради України.

Недодержання цієї умови Верховною Радою України є порушенням принципу здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» (стаття 6 Конституції України) (абзаци четвертий – дев'ятий пункту 2 мотивувальної частини).

Прикладом неконституційних аспектів, виявлених в результаті контролю *a priori*, може слугувати Висновок КСУ № 3-в/2001 від 11 липня 2001 року у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут), в якому Конституційний Суд України визнав Римський Статут Міжнародного кримінального суду, підписаний від імені України 20 січня 2000 року, який вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість, таким, що не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими "Міжнародний кримінальний суд... доповнює національні органи

кримінальної юстиції”. Як наслідок, було підготовлено проект закону про внесення до Конституції України зміни, що мало на меті утворення умов, необхідних для ратифікації Україною Римського Статуту Міжнародного кримінального суду, шляхом визначення статусу Міжнародного кримінального суду у національному законодавстві. Пропонувалося закріпити в Конституції України, що Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, передбачених Римським Статутом Міжнародного кримінального суду, оскільки за статтею 1 Статуту юрисдикція і функціонування Міжнародного кримінального суду регулюється положеннями цього Статуту і, таким чином, на нього не поширюватимуться норми внутрішнього законодавства України. Зазначене доповнення мало повною мірою відобразити принцип компліментарності (додатковості) та акцентувати увагу на правових засадах діяльності Міжнародного кримінального суду. Однак, зазначені зміни до Конституції України так і не були прийняті. Таким чином, прийнятий 17 липня 1998 року Римський статут міжнародного кримінального суду лишається досі не ратифікованим.

Щодо контролю *a posteriori*, то варто зазначити, що у разі визнання акту або його окремого положення такими, що не відповідають Конституції України (неконституційними), вони оголошуються нечинними і втрачають свою чинність від дня прийняття Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність (стаття 73.2 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

5. Що трапляється, якщо законодавчий орган не зміг усунути недоліки, визнані неконституційними, в термін, визначений Конституцією та/або законодавством? Надайте приклади.

З огляду на те, що відповідно до Закону визнані неконституційними акти оголошуються нечинними і втрачають свою чинність від дня прийняття Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, то законодавчий орган не наділений повноваженнями на свій розсуд усувати недоліки, визнані неконституційними. Скасування неконституційних актів або окремих положень актів відбувається автоматично з дня прийняття рішення Конституційного Суду України.

6. Чи дозволяється законодавцю знову приймати, через інший нормативний акт, те саме законодавче рішення, яке було визнано неконституційним? Аргументуйте.

Законодавчо це питання залишається неврегульованим, а на практичному рівні такі спроби неодноразово мали місце. На нашу думку найкращим чином проілюструвати, окреслену в питанні ситуацію, можливо на прикладі прийняття Регламенту Верховної Ради України. Так, на момент прийняття Конституції України від 28 червня 1996 року діяв Регламент Верховної Ради, прийнятий і введений в дію Постановою Верховної Ради від 27 липня 1994 року. Вперше на необхідності прийняття Закону про Регламент Верховної Ради Конституційний Суд України наголосив ще у Рішенні від 3

грудня 1998 року № 17-рп/98 (справа про утворення фракцій у Верховній Раді). Спроби виконати конституційні вимоги були зроблені парламентарями у 1997 року та закінчились тоді безрезультатно. Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року серед інших новел, вносились зміни й до норм щодо регулювання організації та порядку діяльності Верховної Ради. Так, було скасоване згадуване положення статті 82 Конституції та в трьох статтях з'явилися вказівки на «Регламент Верховної Ради України». 16 березня 2006 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про Регламент Верховної Ради України». Рішенням Конституційного Суду України від 1 квітня 2008 року №4-рп/2008 зазначену Постанову було визнано неконституційною. Натомість, Постановою Верховної Ради України від 8 квітня 2008 року був затверджений Тимчасовий регламент, а вже 17 вересня 2008 року Рішенням Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2008 і цей регламент визнано неконституційним. 19 вересня 2008 року ВРУ прийняла окремий акт – Регламент Верховної Ради України. 26 листопада 2009 року Рішенням Конституційного Суду України від 26 листопада 2009 року №30-рп/2009 визнано неконституційним Регламент Верховної Ради, прийнятий 19 вересня 2008 року. Нині чинним є Закон України «Про Регламент Верховної Ради України», прийнятий Верховною Радою України від 10 лютого 2010 року.

7. Чи має конституційний суд можливість вимагати від інших державних органів виконання свої рішень та / або визначати спосіб, в який це рішення необхідно виконати у конкретній справі?

У разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку (стаття 70 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Конституційний Суд України має право зажадати від органів, зазначених у статті 70 Закону, письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку Конституційного Суду України (стаття 70.2 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Крім того, у Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) закладено правову позицію, згідно з якою, незалежно від того, чи визначено в рішенні, висновку Конституційного Суду України порядок його виконання, відповідні державні органи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.